AVİM Yorum • No: 2022 / 4 • Ocak 2022

TÜRKİYE-ERMENİSTAN NORMALLEŞME GİRİŞİMİNE DAİR İKİNCİ DAŞNAKSUTYUN BİLDİRİSİ

Turgut Kerem TUNCEL

Analist

2020 yılı sonbaharında yaşanan Karabağ Savaşı sonrasında, Güney Kafkasya uzun süre hâkim olan dengelerin değişmesiyle farklı aktörlerin vizyon, stratejilerini ve taktiklerini gözden geçirdikleri ve bazı durumlarda bunları yeniledikleri bir süreç ortaya çıktı. Bu süreç, güney Kafkasyada oluşmakta olan yeni siyasal bağlamı belirleyen temel dinamik. Bu çerçevede, Güney Kafkasyadaki siyasal bağlam açısından önemli gelişmelerden birinin 2008-2009 yıllarından sonra bir kez daha gündeme gelen Türkiye ve Ermenistan ilişkilerinin normalleştirilmesine yönelik girişim olduğu söylenebilir. Son bir buçuk yılda daha çok karşılıklı açıklamalar yoluyla görünür hale gelen bu süreç, son bir aydır somut adımların atılmasıyla ete kemiğe bürünmeye başladı. İstanbul ve Erivan arasında uçak seferlerinin başlatılmasına dair girişimler ve Ermenistanın son bir yıldır Türk ürünlerinin ithaline getirdiği yasağı kaldırması önemli adımlar olarak karşımızda durmakta. Bunlara ek olarak, Ankara ve Erivanın normalleşme sürecini yürütmek üzere atadıkları özel temsilcilerin 14 Ocakta Moskovada konuya dair gerçekleştirilecek ilk toplantıda bir araya gelecek olmaları önemli bir somut adım.

Bu gelişilmelerle ilgili olarak Türkiye basınında çok fazla haber ve yorum yer almasa ve entelektüel çevreler henüz konuya yoğun ilgi göstermiyor olsa da Ermeni dünyasında normalleşmeye yönelik yeni girişimle ilgili tartışmaların artmakta olduğunu görmekteyiz. Bu bağlamda, Türkiye-Ermenistan ilişkileri söz konusu olduğunda, Ermenistan devleti ve sivil toplumunun yanında önemli bir aktör olan Ermeni diasporası da sesini yükseltmeye başladı. Nitekim, son iki haftadır, Ermeni diaspora örgütlerinin konuyla ilgili açıklamalar yaptıkları ve yayın organlarında bu konunun irdelenmekte olduğu görülüyor.

Bu bağlamda, Ermeni diasporasının en radikal ve örgütlü kesimini temsil eden Ermeni Devrimci Federasyonu-Daşnaksutyun (Daşnaksutyun) Genel Merkezi (veya Merkez Komitesi; İng. *ARF Bureau*) 28 Aralık 2021de Türkiye-Ermenistan normalleşme girişimini çok sert bir dille eleştirdiği ve Paşinyan hükümetine

yayımladı.[1] Bunu takiben, 7 Ocakta, Daşnaksutyunun ABD Batı Yakası Merkez Komitesi (İng. Armenian Revolutionary Federation Western U.S. Central Committee) bir başka bildiriyi kamuoyuyla paylaştı.

7 Ocak bildirisinin, 28 Aralık bildirisine göre daha ihtiyatlı bir tona sahip olduğu söylenebilir. Örneğin bu bildiride, ilk bildirideki gibi, Ermenistan hükümetine karşı açıkça bir isyan çağrısı yer almıyor. Bunun yanında, bu bildiride de, ilk bildiridekine benzer iddia ve itirazlar sıralanıyor.

Sürecin, Rusya, ABD ve Avrupa tarafından teşvik edildiği, hatta Ermenistana dayatıldığı, Türkiyenin süreci Azerbaycan ile eş güdüm içerisinde yürüttüğü, Türkiyenin Ermenistana, Dağlık Karabağın Azerbaycan toprağı olarak tanınması ve Zangezur Koridorunun hayata geçirilmesi gibi ön şartlar dayattığı bu iddia ve itirazların başlıcaları. Türkiyenin bir diğer hedefinin Ermeni diasporasının soykırım iddialarına dair faaliyetlerini sekteye uğratmak olduğu da iddia edilmekte. 28 Aralık bildirisinde olduğu gibi 7 Ocak bildirisinde de Ermeni soykırımının gerçekliği ve adil cezalandırma hakkının tartışmaya açılması, Dağlık Karabağ konusunda nihai bir karar alınması ve Ermenistanın ülkesel bütünlüğüne halel getirecek olan Zangezur Koridoruna izin verilmesine yol açacak karar almanın Ermenistan hükümetinin yetkisinde olmadığı söyleniyor.

Her iki bildiriden anlaşılmaktadır ki Daşnaksutyunun sürece dair en temel endişesi, 2. Karabağ Savaşından yenik çıkan Ermenistanın Türkiye karşısında zayıf bir konumda olması ve Türkiyenin maximalist bir pozisyondan hareket edeceği iddiası. Daşnaksutyuna göre, söz konusu normalleşme, Ermenistanın teslim alınması süreci anlamına geliyor. Bu sebeple Daşnaksutyun, ahlaksız Türk hükümetiyle, yürütülecek normalleşme sürecinin, 2009 Protokolleri sürecinden bile daha tehlikeli bir süreç olduğunu söylüyor. Bu şartlar altında, sürecin çok temkinli, şeffaf ve Ermenistan hükümetinin hesap verir bir şekilde yürütülmesinin sağlanması için tüm siyasi güçlerin çaba sarf etmesi gerektiğini belirtiyor. Ermeni diaporasına ise en önemli ödevinin, yerleşik olduğu ülkelerde sürece dair lobi çalışmalarında bulunmak olduğu çağrısında bulunuyor.

Şimdiye kadar ne Ankara ne Erivan normalleşme girişimlerinde hangi konuların ele alınacağına dair açıklama yaptı. Dolayısıyla iki başkent arasında hangi konuların masada olduğunu bilmiyoruz. Buna rağmen, Daşnaksutyunun vurguladığı konuların süreçte gündeme gelmeleri olasılık dâhilinde. Bu yazının değil başka bir yazının konusu olsa da bir parantez açarak belirtmek gerekirse, Türkiye-Ermenistan normalleşmesinin sadece ikili ilişkiler boyutuyla değil, daha geniş bölgesel bir perspektifle yürütülmesi daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Velhasıl, süreç içerisinde taraflar arasında görüşülen konular ortaya çıktıkça, bunlar hakkında daha sağlıklı değerlendirmeler yapmak mümkün

7 Ocak bildirisindeki Ermeni soykırımının gerçekliği ve adil cezalandırma hakkının tartışmaya açılması konusundaki endişe hem normalleşme hem de bugün için uzak görünse de ileride gündeme gelebilecek uzlaşı ve barışma (İng. reconciliation) çabaları açısından oldukça önemlidir. Açıkça görülmektedir ki, soykırım iddiaları ve bu nedenle Türkiyenin cezalandırılması fikri, Ermeni milliyetçiliği için bir varoluş sebebi olmaya devam etmektedir. Normalleşme sürecinin soykırım iddialarının propagandası ve buna bağlı tazminat talepleriyle ilgili çabaları zayıflatacağını düşünen Ermeni çevrelerin, soykırım konusunu, bir yandan zemin kaybetmemek diğer yandan normalleşme çabalarını baltalamak için ısrarla gündeme getireceği, akla gelen bir olasılık. Bildiride vurgulanan sürece dair lobi çalışmalarının büyük ölçüde soykırım iddiaları çerçevesinde yürütüleceği tahmin edilebilir.

Normalleşme girişimine, Ermenistanın 2. Karabağ Savaşından sonra zayıf bir durumda olduğu gerçekçisiyle karşı çıkan anlayış da dikkat gerektiriyor. Bu da, Daşnaksutyun gibi örgütlerin çabalarını normalleşme sürecini sekteye uğratmak üzerine yoğunlaştıracağına işaret eden bir diğer husus. Bunun yanında, normalleşme girişiminin doğru zamanda yapılmadığına dair görüşün oldukça manidar olduğu da söylenebilir. Bu görüşten çıkartılabilecek sonuç, Ermeni milliyetçilerinin, ancak Türkiye karşısında güçlü hissettikleri zaman normalleşmeye sıcak bakacak olmasıdır. Buradaki ironi gözden kaçmamaktadır.

İlk olarak bu düşünce, samimi bir normalleşme değil dikte etme, teslim alma, bitmek tükenmek bilmeyen bir düşmanlık mantığını gözler önüne sermektedir. Şayet esas olan buysa, Türkiyenin de aynı mantıkla hareket ettiğini iddia ederek eleştirmek kendi içinde mantıksal tutarsızlıklar barındırmaktadır. İkinci olarak, Ermenistanın Türkiye karşısında güçlü bir pozisyona ne zaman erişebileceği, yani Ermeni milliyetçiliğinin Türkiye ile normalleşmeyi olumlamasını sağlayacak bir bağlamanın ne zaman ortaya çıkacağı, bu söylemin sahiplerinin açıklaması gereken bir hususdur. Ermenistan, otuz yıllık kısa tarihinde görece en güçlü olduğu dönemde bile Türkiye karşısında güçlü bir konuma erişmemiştir. Gayet objektif nedenlerden dolayı böyle bir şeyin gerçekleşmesi de, Dünyaya bir meteorun çarpması gibi çok sıra dışı olaylar yaşanmadıkça, mümkün değildir. Dolayısıyla, Daşnaksutyunun mantığı ile hareket edilirse, Türkiye ve Ermenistan arasında normalleşme hiçbir zaman arzu edilebilir bir şey olmayacaktır. Burada da karşımıza çıkan şey gerçeklikten kopuk Ermeni milliyetçiliğinin hamasi söylemleriyle aslında çözümün değil çözümsüzlüğün tarafı olduğudur.

Son olarak, sadece Daşnaksutyunun değil, diğer pek çok Ermeni siyasi aktörünün de, normalleşme süreci ve Karabağ ve Zangezur Koridoru gibi konuları müzakere etme konusunda hâlihazırdaki Ermeni hükümetinin yetkisinin olmadığını defaatle iddia etmesi oldukça çarpıcıdır. Burada yanıtlanması gereken esas soru, bu konuların çözümü için Türkiyenin (veya Azerbaycanın) muhatabının Ermeni hükümeti değilse kim olduğudur? Ankara, Erivan yerine Marsilya veya Bostondaki Daşnaksutyun merkezleriyle mi görüşmelidir?

Dünyanın her yerinde olduğu gibi Güney Kafkasyada da devletler arasındaki sorunların çözümü için yürütülecek diplomatik-siyasi süreçler bu devletlerin başkentleri arasında, buralardaki hükümetler tarafından yürütülebilir. Dolayısıyla, Ermenistan hükümetinin süreçte gündeme gelmesi beklenen konular hakkında karar yetkisinin olmadığı iddiası normalleşme girişimini itibarsızlaştırmak yoluyla sabote etmek anlamına gelmektedir.

Bu sorunla ilgili olarak, bu aktörlerin, bir yandan Ermenistan hükümetinin meşruiyetini sorgularken diğer yandan, Ermeni siyasi jargonunda çok kullanılan bir tabirle, Pan-Ermeni meselelerde Ermenistan kadar diasporanın da söz hakkı olduğu yönündeki iddialarını tekrar ettiklerine de dikkat etmek yerinde olacaktır. Ermenistan-diaspora ilişkilerinin nasıl yürütüleceği, diasporanın Ermenistanda siyasal süreçlere müdahil olma hakkının olup olmayacağı, olacaksa bunun nasıl bir mekanizma ile sağlanacağı son otuz yılan beri tartışılan ve Ermeni elitinin halen çözümleri bulunamamış sorulardır. Ancak bunlar sonuçta, Ermeni dünyasının kendi sorunlarıdır. Öte yandan, Ermenistanın kendi diasporasıyla bir türlü çözemediği sorunların, bölgedeki barış ve istikrar çabalarını sekteye uğratması olasılığı Türkiye için olduğu kadar, tüm bölge ülkeleri için de önemli bir sorundur.

[1] Bu bildiriyle ilgili bir değerlendirme için bkz. https://avim.org.tr/tr/Yorum/TURKIYE-ERMENISTAN-ARASINDAKI-NORMALLESME-GIRISIMINE-DASNAKSUTYUN-UN-TEPKISI

Yazar Hakkında :

Dr. Turgut Kerem Tuncel, Avrasya İncelemeleri Merkezi'nde (Ankara) kıdemli analisttir. Avrasya jeopolitiği, Geniş Karadeniz Bölgesi, Güney Kafkasya, Karabağ ihtilafı ve Türk-Ermeni ilişkileri

hakkında çalışmalar yürütmektedir.

Atıfta bulunmak için: TUNCEL, Turgut Kerem. 2026. "TÜRKİYE-ERMENİSTAN NORMALLEŞME GİRİŞİMİNE DAİR İKİNCİ DAŞNAKSUTYUN BİLDİRİSİ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Yorum No.2022 / 4. Ocak 10. Erişim Kasım 22, 2026. https://www.avim.org.tr/public/index.php/tr/Yorum/TURKIYE-ERMENISTAN-NORMALLESME-GIRISIMINE-DAIR-IKINCI-DASNAKSUTYUN-BILDIRISI

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır